

1929, to analyze the final results of elections to the councils and public sentiment of ordinary Ukrainian citizens, to establish the relationship between a successful re-election to the councils and Stalin's collectivization campaign and grain procurement.

Key words: universal suffrage, the board, local elections.

Отримано: 11.10.2011

УДК 377.8:378(477-25)=(162.1)

І. В. Міщенко

ДІЯЛЬНІСТЬ СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПРИ КИЇВСЬКОМУ ПОЛЬСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті на основі архівних джерел розглядається діяльність польських педагогічних технікумів у Києві та Проскуріві, що діяли при Київському польському педагогічному інституті до середини 30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: освіта, польська національна меншина, Київський польський педагогічний технікум, Проскурівський польський педагогічний технікум, репресії, середня освіта.

З утвердженням на українських землях радянської влади в Українській СРР розгорнулася реалізація політики коренізації. Саме укорінення в національних республіках стало першочерговим завданням більшовицької адміністрації. Польська людина Української СРР з недовірою ставилася до нової влади. Це викликало серйозне занепокоєння у партійно-радянського керівництва, оскільки йому доводилося враховувати чисельність і вплив поляків на суспільне життя в республіці. В умовах активного зростання мережі польських шкіл все гостріше поставало питання підготовки педагогів для проведення роботи на селі. Тому, з першого вересня 1922 р. в Києві почалась організація Польських педагогічних курсів [1, арк.1].

Відтак, у жовтні 1923 р. було оголошено про створення трирічних педагогічних курсів. При курсах створили спеціальний комітет – заклад, який керував і організовував всю роботу курсів (адміністративного і суспільно-педагогічного характеру). Вся робота в справі студентів проводилася загальною канцелярією курсів. Також, була утворена і стипендіальна комісія [1, арк.1].

В перший рік існування на курси було прийнято близько 36 слухачів, 25 із яких отримували стипендію. Навчання було безкоштовним [1, арк.2].

З початку свого існування курси знаходились під постійною загрозою закриття. Так, не існувало не лише приміщення, де можна було б розпочати навчання, але і жодного викладача, який би володів польською мовою. Таким чином, в перший рік роботи курсів більше уваги було зосереджено на адміністративно-господарську частину, ніж на навчання. Тобто великою мірою курси «організовувалися» зусиллями перших слухачів [1, арк.2].

Питання з приміщенням тимчасово було вирішено дозволом зайняти два класи польської трудової школи, куди курсанти мали приходити у другу зміну. Відповідно і навчання проводилось за шкільним графіком (було поділено на чверті, між якими у студентів були канікули). Також, до кінця першого навчального року на курсах почали створювати студентські організації. Завдяки їх роботі під час весняних і літніх канікул студенти працювали у селах. Частина тих, хто встиг себе проявити, були направлені до Польських дитбудинків для роботи з дітьми-сиротами [1, арк.1].

Крім того, наприкінці першого року існування з Польщі надійшло трохи літератури польською мовою. Таким чином, знаходячись під постійним наглядом партійного керівництва, Польські педагогічні курси почали свою роботу [1, арк.2].

У 1924-25 навчальному році було збільшено кількість студентів. Курсам було надано приміщення за адресою Рильський провулок 10 [2, арк.27]. Згодом їх було реорганізовано у Вищі педагогічні курси імені Фелікса Кона. Адміністрація Художньо-індустріальної професійної школи пожертвувала його бюст [3, арк.23].

Поступово на курсах збільшувалась кількість викладачів і стабілізувалася їх робота. Таким чином, на 1925 р. на педагогічних курсах працювали: Радзиевський І.А. – завідувач курсами; Василевський Е.І. – його заступник; Спаський Н.В. – секретар, та ін. Також, за курсами був закріплений політкомісар (Жебовський В.І.) [2, арк.26]. Викладачами на курсах працювали:

- ✓ Чорановський Р.І., який мав вищу освіту й педагогічний стаж 6 років, викладав соціалізацію, педологію і педагогіку;
- ✓ Толмачевська Е.А., котра мала вищу і педагогічний стаж 30 років, викладала дитячі ігри і дитячу фізкультуру;
- ✓ Лавриненко М.Д., що мала вищу освіту та стаж 30 років, викладав дитячі трудові процеси;
- ✓ Бзовський з незакінченою вищою освітою, викладач польської мови і літератури;
- ✓ Коген із вищою освітою та педагогічним 20-річним стажем, викладач польської мови;
- ✓ Ковцуняк із вищою освітою й 6-річним стажем роботи, викладач української мови;
- ✓ Спаський Н.В. із вищою освітою і 4-річним стажем роботи, викладач російської мови;
- ✓ Струханчук із вищою освітою та 4-річним стажем роботи, викладав історію культури;
- ✓ Політур із середньою домашньою освітою і однорічним стажем роботи, викладав соціально-економічний мінімум;
- ✓ Жебовський із вищою освітою та дворічним стажем роботи, викладав соціально-економічний мінімум;
- ✓ Василевський із вищою освітою і семирічним педагогічним стажем роботи, викладач математики;
- ✓ Якимович із середньою освітою та 22-річним стажем роботи, викладач математики та
- ✓ Скарбек із вищою освітою й 5-річним педагогічним стажем, викладав біологію [2, арк.29].

Крім того, на курсах викладали співи, малювання та інші предмети. У документах стверджується, що навчання на них проводилося польською мовою, крім таких дисциплін як українська та російська мови. Хоча це твердження сумнівне, оскільки більшість викладачів не володіла польською мовою вільно, висловлюючись лише зі словником. Більше того, через нестачу педагогічних кадрів до викладацької роботи залучали студентів. Так, студент четвертого курсу Київського інституту народного господарства був єдиним на курсах викладачем фізики і хімії [2, арк.21]. З іншого боку, постійним місцем роботи Польські педагогічні курси були тільки для адміністрації. Основна ж частина викладацького складу працювала тут за сумісництвом, що, зрештою, впливало і на якість викладання [4, арк.1].

У листопаді 1925 р. Польські вищі педагогічні курси імені Фелікса Кона перейменували в Польський педагогічний технікум. В зв'язку з цим, адміністрація новоствореного технікуму замовила нову печатку та штамп [5, арк.16].

У 1925-26 навчальному році на навчання до технікуму було прийнято близько 100 студентів. Переважно це були діти робітників і незаможних селян [6, арк.21].

Потреба у викладачах, які б володіли польською мовою продовжувала зростати. Таким чином, у 1926 році планувалося збільшити кількість студентів до 150 осіб. Таку кількість неможливо було розмістити у тісному приміщенні, яке займав технікум. Вирішили зайняти ті кімнати, де розташовувалась Центральна польська бібліотека (вона знаходилась у тому ж приміщенні на Рильському провулку, 10) [6, арк.25].

Згодом технікум було дещо реорганізовано. Термін навчання збільшили до чотирьох років, організувавши так званий «вступний» чи підготовчий курс – перший рік своєїрідної підготовки до навчання. На першому році навчання викладали польську, українську, російську мови, математику, фізику, історію, географію, природознавство, політичний мінімум та малювання [7, арк.5].

Крім того, внаслідок воєнізації вузів у технікумі впроваджувалось викладання військових дисциплін [5, арк.10].

Протягом наступних років технікум продовжував розширюватись. У 1928 р. при технікумі існувало три основних курси і два підготовчих. Також, було організовано три нові навчальні одиниці: польський робітничий факультет, однорічні учительські курси (для підвищення кваліфікації вчителів першого концентру) та однорічний семінар для вчителів другого концентру. З цих організацій було створено єдиний «комбінат» при Польському педагогічному технікумі, яким керувало правління на чолі з директором ППТ Шмідтом [8, арк.21].

У «комбінаті» на 1928-1929 рр. нараховувалось 225 студентів: 66 дітей робітників, 89 селян та 70 службовців. Керівництво технікуму приділяло велику увагу соціальному походженню студентства. І хоч частими були «недобори», проводилась жорстка класова лінія. Так, наприклад, студент Галицький Б. Був виключений з технікуму як син куркуля [8, арк.32].

Матеріальний стан студентів залишав бажати кращого. І хоч 90% з них отримували стипендії, існувала гостра проблема з приміщеннями. На одного студента в гуртожитку відводилось 1,4 м² житлової площі; антисанітарія; відсутність лабораторій; читалень [8, арк.27].

Протягом 1928-1929 рр. викладацький склад «комбінату» технікуму збільшився на 72%. До роботи було залучено 31 викладача. З них польською мовою могли викладати лише близько половини; третина не мала вищої освіти та педагогічного стажу [8, арк.31].

До технікуму були прикріплені «партійці», які слідкували за виконанням настанов та відповідністю змісту навчання. Зазначалося, що основним завданням для покращення ситуації в технікумі є збільшення кількості членів партії як серед викладачів, так і серед студентів. Зрештою, щоб не зірвати черговий набір, до технікуму приймалися фактично всі охочі [10, арк.33].

Тим не менше, в результаті боротьби з «ворожими елементами» в технікумі відбувалися постійні чистки. Як наслідок, вже у 1932 р. технікум фактично перестав працювати через нестачу викладачів; його позбавили приміщення. Всіх студентів другого і третього курсів з початку навчального року було надіслано на весь рік для роботи в польських школах на так звану «практику». Треба зауважити, що до навчання вони так і не повернулися [10, арк.32].

У 1933 р. директором технікуму було призначено Козаренко. Ситуація продовжувала загострюватись. На навчання було набрано лише 56 студентів, яких навчали викладачі, що працювали в технікумі за сумісництвом українською чи російською мовами [10, арк.59].

Крім того, у 1932 р. в Проскуріві було відкрито польський педагогічний технікум при Київському польському педагогічному інституті [9, с.34]. Одразу було створено два курси і на навчання набрали 96 осіб [9, с.34]. Але своєчасно розпочати роботу було складно, оскільки від початку свого існування технікум мав ряд перешкод – не було приміщення ні для проведення занять, ні для гуртожитку [10, с.51].

Освітній ценз набраних на навчання до технікуму був низький – щоб виконати плани набору майбутніх студентів приймали після чотирьох, у кращому випадку семи класів сільської школи [11, с.128]. Через відсутність документів не перевірили навіть соціальний склад. Крім того, технікум не був забезпечений викладачами. З адміністративно-викладацького персоналу були лише директор (Тітов), завуч (Дума) і один викладач [11, с.128]. Інші дисципліни частково викладалися викладачами Українського педтехнікуму (за сумісництвом, українською мовою). Часто студенти працювали без викладача, або викладач читав лекції об'єднаним курсам [11, с.128]. Зрозуміло, що за таких умов про якісне навчання не могло бути і мови.

Технікум продовжував існувати в критичному становищі. Адміністрація не вживала ніяких заходів для підготовки до осіннього набору 1933 р. Тому його проводили майже до кінця листопада, що, зрештою, впливало на кількість прочитаних годин та якість викладання матеріалу. Крім того, потрібно було організувати річні

учительські курси для молодшого і старшого концентру (4-річна та 7-річна школи відповідно). До початку грудня 1933 року на курсах було набрано 25 слухачів. З них 11 осіб молодшого концентру і 14 старшого [11, с.129]. Через відсутність викладачів перші місяці обом групам довелося навчатися разом. Тільки на середину лютого 1934 р. адміністрації вдалося організувати нормальне функціонування курсів. Але ціною того, що запрошені викладачі працювали за сумісництвом і проводили заняття українською мовою.

Не зважаючи на такий стан, 42 райони Вінницької області посилали курсантів до Проскурівського польського педагогічного технікуму [13, с.5], а також райони інших областей.

З 1 січня 1933 р. при технікумі діяв заочний сектор. В перший рік було набрано 45 студентів, яким було розіслано певну літературу та програмні видання. Але, коли 1 липня 1933 р. розпочалась сесія – з'явилося менше половини з них (22 студенти) [11, с.264].

На нормальне функціонування технікуму негативно впливали нестача викладачів та постійні чистки. Особливо це стосувалося керівництва. Так, за 4 місяці (з жовтня 1933 р. до початку лютого 1934 р.) в технікумі змінилось чотири директори, два завучі і чотири викладачі та ін. [11, с.128]. У звіті тимчасової дирекції «Про навчально-виховну роботу та стан польського педагогічного технікуму» вказувалося, що завуч, один викладач, один студент і секретар технікуму заарештовані органами ДПУ в жовтні; директор Струтинський заарештований в листопаді; директор Немінський заарештований в січні; директора та завуча Войціховського заарештували на початку лютого [11, с.129].

Були випадки, коли викладачі не хотіли йти на роботу до технікуму. Так, дирекція технікуму зверталася до Польського педагогічного інституту в Києві з проханням надіслати до Проскурова викладача Майзель, щоб вона викладала польську мову та літературу. Інститут рекомендував її, але вона категорично відмовилась, посилаючись на малолітню дитину, хоча та була вже шкільного віку [11, с.101].

Очевидно, що такий стан технікуму не сприяв позитивній роботі – через відсутність навчальних планів і підручників, зміну керівництва і викладачів спостерігались постійні спізнення і прогули студентами занять, та низька успішність засвоєння матеріалу [11, с.102].

У лютому 1934 р. технікуму було надано приміщення по вул. Остаповича, 105. Крім того, знайшлося місце для гуртожитку за адресою Кам'янецька, 44. В гуртожитку було 13 кімнат. В двох кімнатах проживало 13 студентів, а в решті 11 кімнат – 49 студенток і дві курсантки [11, с.20]. Таким чином, в одній кімнаті проживало по 5-7 чоловік. При технікумі існували також гуртожиток та інтернат в с. Гречани Проскурівського району, де в 9 кімнатах проживало 49 студентів та 7 курсантів [11, с.21].

Більшість курсантів проживали на приватних квартирах, які винаймали на час навчання (з жовтня по липень) за рахунок технікуму. Витрати на їх утримання складали 200 крб./міс. [11,

с.20]. Слід відмітити, що місячна заробітна плата директора технікуму становила 180 крб. [11, с.99].

Стипендія в 1934 р. розподілялась у залежності від успішності на три категорії: студенти першої категорії отримували 35 крб./міс.; другої категорії отримували 40 крб./міс.; третьої – 45 крб./міс. [11, с.59].

В кінці лютого 1934 р. при технікумі почали організовувати фізичний, агробіологічний, педагогічний кабінети, а також була відкрита бібліотека [11, с.130]. Таким чином, на початку 1934 р. кількість студентів технікуму разом з курсами складала 179 осіб, та штатних викладачів, які викладали польською мовою було лише чотири [11, с.131]. Не зважаючи на це, в разі будь-якого прояву «невідповідної» ідеології – викладачів звільняли. Так, за прояв «антипартійного» викладання польської мови викладача Сущинську було «знято з роботи», хоча викладати більше не було кому [11, с.260].

Але, все ж таки, робота технікуму з лютого 1934 р. дещо стабілізувалась. Відвідування студентами занять покращилось до 98%. Регулярно скликалися збори студентів, де ставили питання про дисципліну та успішність. Тих, хто не поводився відповідно заносили до стінгазети і так званої «чорної дошки». Розклад занять складався щомісяця. Заняття проводились у формі лекцій та семінарів. З фізики, хімії та природознавства були лабораторні роботи. Власної ідальні технікум не мав, тому студенти харчувалися у загальній студентській їдальні («коопхарчу»).

Добова вартість харчування становила 1 крб. на добу: сніданок і вечеря 25 копійок, обід – 50 копійок [11, с.114]. Викладачі харчувалися в столовій 2 рази на добу. Сніданок коштував 50 коп., обід – 1 крб. [11, с.116].

Для виконання планів набору до технікуму приймалися практично всі, хто подавав заяву. Оскільки більша частина студентів була з бідних сільських сімей, технікум змушений був забезпечувати їх всім необхідним. Так, у 1934 р. більше 70 студентів отримали взуття [11, с.133].

В кінці кожного курсу студенти складали сесію у формі заліків, для підготовки до яких вони мали 1-2 дні. В технікумі існувала практика залишення студентів «на другий рік», частка яких складала 10-15% на курс. Це були здебільшого студенти, яких приймали після трьох-чотирьох класів початкової сільської школи. Протягом року вони відставали в навчанні та, зрештою, не складали заліків. Були випадки, коли боржникам протягом місяця дозволяли виправити «одиноці» та повторно скласти заліки [11, с.262]. Після успішного складення заліків випускникам писали характеристики з рекомендацією на подальше навчання, або, в більшості випадків, для викладацької роботи на селі [12, с.195-198; 279].

В технікумі активно діяло студентське самоврядування. Були поширені драматичний, «співочий» фізкультурний гуртки. Протягом другого семестру 1934 р. студентами було видано 16 стінгазет та два рази на місяць виходила так звана «курсова газета» [11, с.263].

Також, за технікумом закріплялось господарство. У його розпорядженні на 1934 р. було 6 га землі, де вирощували картоплю, гречку, просо, городину тощо; пара коней і віз [11, с.262].

За планом на 1934-1935 навчальний рік на навчання до технікуму потрібно було набрати 150 чоловік. В травні 1934 року було організовано підготовчі курси на який навчалось 80 курсантів. Крім того, більшому набору мали сприяти вербувальники та великий тираж оголошень про набір до технікуму.

Наприкінці 1934 р. директором технікуму призначено Фойну [13, с.2]. Новопризначеним керівництвом було розгорнуто активну роботу з організації роботи. Так, окремим наказом було встановлено, що студенти та викладачі повинні приходити до технікуму за 15 хв. До початку занять, щоб уникнути спізень [14, с.2].

На початку лютого 1935 р. за наказом №34 завідувача об'єднання Народної освіти Подільського від 29 січня 1935 р. було підвищено стипендію студентам і курсантам на 6 крб.; зарплатню викладачам на 8 крб.; персоналу на 50 коп./міс. [14, с.5].

Але не дивлячись на таке, здавалося б, покращення викладачів та студентів технікуму знаходились під постійним наглядом за існуючою ідеологією. Так, з технікуму 17 лютого 1935 р. був виключений студент другого курсу Ф. Малішевський. Він мав необережність зауважити під час проведення політгодин про положення селян і робітників в Польщі, що в нас селяни працюють так само, як і в Польщі. Зрозуміло, що за такий прояв ворожої ідеології до тих заходів, що проводила комуністична партія і радянська влада на селі подальше навчання в технікумі було «неможливе» [14, с.7].

З 21 лютого 1935 року навчання в технікумі було припинене в зв'язку з приєднанням його до Київського польського педагогічного технікуму, разом з усім його майном. Лише студентів третього курсу для завершення навчання на декілька місяців було приєднано до Проскурівського українського педагогічного технікуму [14, с.13].

Одразу після звістки про ліквідацію технікуму звільнений персонал та студенти намагались прихопити з собою, що-небудь з його майна. Так, прачка Кобрини Н.В. і М. Єдзяновський в ніч з 21 на 22 лютого вкрали 24 простирадла [13, с.15]. Студент Ословський П.П. Взяв з собою ковдру, простирадло, матрац, наволочку, книжки (разом на суму близько 200 крб.) [11, с.8]. Справи було передано до міліції.

На той момент в технікумі працювало 18 викладачів (штатних і тих, що працювали за сумісництвом чи тимчасово). Їм була видана компенсація за звільнення з роботи «в зв'язку з ліквідацією технікуму». Директор Фойна написала на кожного викладача характеристики з відповідними рекомендаціями.

✓ Гайовий А.Г. народився в 1894 р. За соціальним походженням селянин. Викладач педагогіки і педології. Був заарештований органами ДПУ [15, с.5].

✓ Галінська А.Г. народилась у 1905 р. За соціальним походженням службовець. Закінчила ППП. Працює в технікумі з 1934 р. З 1 вересня 1934 р. – на посаді викладача польської мови [15, с.7].

✓ Горчинський М.Г. народився у 1896 р. За соціальним походженням селянин. Тимчасово працює в технікумі викладачем української мови [15, с.5].

✓ Гуменюк Г. народилась 1 вересня 1913 р. За соціальним походженням робітниця. Закінчила Київський ППІ. Працює в технікумі викладачем історії з жовтня 1933 р. Член ЛКОМУ [15, с.6].

✓ Юревич М.Г. народився у 1889 р. За соціальним походженням робітник. Освіта середня. Працює в польській школі м. Проскурова. В технікумі тимчасово викладає німецьку мову [15, с.5].

✓ Ененштгейн народився у 1895 р. За соціальним походженням дрібний торговець. Працює в технікумі за сумісництвом викладачем російської мови [15, с.7].

✓ Жипецька М.А. народилась у 1911 р. За соціальним походженням робітниця. Закінчила ППІ. З 1 вересня 1934 р. працює в технікумі на посаді викладача хімії [15, с.5].

✓ Коренбіт М.С. народилась в 1873 р. За соціальним походженням службовець. Освіта середня. В технікумі тимчасово викладає співи і музику [15, с.7].

✓ Кшечковська С.С. народилась в 1906 р. За соціальним походженням службовець. Закінчила ППІ у 1934 р. Працює в технікумі з 1 вересня 1934 р. викладачем літератури [15, с.6].

✓ Ліссер І.І. народилась в 1867 р. За професією лікар. Працює в райздоровідділі. В технікумі тимчасово викладає шкільну гігієну [15, с.5].

✓ Мозолюк М.Я. народився у 1906 р. За соціальним походженням селянин. Викладач фізкультури. Працює за сумісництвом в українському педтехнікумі [15, с.5].

✓ Савчин Г.Ф. народився у 1897 р. За соціальним походженням робітник. Працював в технікумі тимчасово. Заарештований органами ДПУ [15, с.5].

✓ Серіков Д.А. народився в 1903 р. За соціальним походженням робітник. Освіта середня. Тимчасово працює в технікумі на посаді військового керівника. Військові знання – командир взводу [15, с.7].

✓ Стржелінський С.М. народився у 1911 р. в м. Умань київської області. За соціальним походженням робітник. Навчався в ППІ. Працює в технікумі з грудня 1933 р. на посаді викладача біології. З 15 вересня 1934 р. виконує обов'язки завуча технікуму [15, с.5].

✓ Ставська Г.С. народилась у 1906 р. За соціальним походженням робітниця. Закінчила Ленінградський педінститут у 1934 р. Працює в технікумі на посаді викладача методики і мови з 1 вересня 1934 р. [15, с.7].

✓ Ставський С.І. народився у 1906 р. За соціальним походженням робітник. Навчався в Ленінградському педінституті. Працює в технікумі за сумісництвом з 1 вересня 1934 р. викладачем географії. Член ЛКСМ [15, с.7].

✓ Янкевич А.Д. народилась 1908 р. За соціальним походженням селянка. Закінчила ППІ. Працює в технікумі викладачем фізики з 1 вересня 1934 р. [15, с.5].

✓ Ястрембський В. народився в 1905 р. на Київщині. За соціальним походженням – селянин-бідняк. Вчився в Київському польському педагогічному інституті. З грудня 1933 р. працює в Проскурівському польському педагогічному технікумі на посаді викладача математики [15, с.5].

Таким чином, до середини 30-х рр. почалося поступове згорання польських середніх навчальних закладів. Після неповних чотирьох років боротьби за існування Проскурівський польський педагогічний технікум був ліквідований у 1936 р. під приводом приєднання його до Київського польського педагогічного технікуму та внаслідок завершення десятирічного “відродження” польської освіти і культури. За роки його функціонування технікум закінчили близько 50 студентів (випуски 1934 та 1935 рр.), які направлялись на роботу в польські сільські школи молодшого та старшого концентрів. Проскурівський польський педагогічний технікум виступив вагомим чинником розвитку освіти і культури представників польської меншини в Україні.

Список використаних джерел:

1. Державний архів міста Києва (далі – ДА м. Києва). – Ф. Р-807. Київський польський педагогічний технікум. – Оп. 1. – Спр. 10. Годовой отчет о движении служащих. – 1923 р. – 2 арк.
2. ДА м. Києва. – Ф. Р-807. – Оп. 3. – Спр. 1. Загальна переписка. – 27.03.25-21.04.26 рр. – 68 арк.
3. ДА м. Києва. – Ф. Р-807. – Оп. 3. – Спр. 3. Листування по фінансуванні. – 1924-25 рр. – 83 арк.
4. ДА м. Києва. – Ф. Р-807. – Оп. 2. – Спр. 8. Отчет о работе. – 1925р. – 2 арк.
5. ДА м. Києва. – Ф. Р-807. – Оп.3. – Спр.25. Різні папери. – 1925-26 рр. – 16 арк.
6. ДА м. Києва. – Ф. Р-807. – Оп. 3. – Спр. 11. Протоколи. – 1925-26 рр. – 52 арк.
7. ДА м. Києва. – Ф. Р-807. – Оп. 3. – Спр. 19. Учб. план. – 1925-26 рр. – 8 арк.
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф. 1. Центральний комітет комуністичної партії України. – Оп. 20. – Спр. 2930. Переписка с Політбюро ЦК ВКП(б) і Окружкоммами КП(б)У об итогах обследования польского педагогического техникума в г. Киеве и польских трудовых школ, выезда поляков в Польшу и др. вопросам. – 20.02.29-28.12.29. – 49 арк.
9. ЦДАГО України. – Ф. 1. Центральний комітет комуністичної партії України. – Оп. 20. – Спр. 5282. Письма ЦК ВКП(б) и его агитмассового отдела обкомам партии о проведении мероприятий в Ленинские дни, об усилении внимания к журналу «Спутник коммуниста» в деревне и его распространении, усилении внимания к содержанию детских домов, приостановлении украинизации в районах СССР. Проекты постановлений, постановления агитпропотдела ЦК КП(б) У, партийных органов, Укркомзета при ВУЦИКе, редакции газеты «Серп» о структуре и штатах агитмассовых отделов обкомов партии, работе среди нацменьшинств, другим вопросам агитмассовой работы. – 25.01.1932 – 15.12.1932. – 35 арк.
10. ЦДАГО України. – Ф. 1. Центральний комітет комуністичної партії України. – Оп. 20. – Спр. 6213. Обзорная справка о национально-культурном строительстве в областях и районах Украины. Докладные записки, справки, письма культпропотдела ЦК КП(б)У, обкомов партии, Наркомпроса УССР о состоянии работы среди национальных меньшинств. – 6.03.1933 – 25.12.1933. – 71 арк.

11. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХО). – Ф. Р-2597. – Оп. 1. – Спр. 1. Переписка с областним отделом народного образования по вопросам подготовки к новому учебному году, организации учительских курсов; приказы по техникуму, протоколы заседаний методического комитета, отчеты и информации о состоянии учебно-воспитательной работы, списки студентов и ведомости на выдачу им стипендии, характеристики курсантов годичных учительских курсов. – 1933-1934. – 413 арк.
12. ДАХО. – Ф. Р-2597. – Оп. 1. – Спр. 7. Приказы по техникуму, протоколы заседаний приемной и переводной комиссии, списки преподавателей, административно-технического персонала, студентов и курсантов подготовительных курсов техникума. – 1934. – 292 арк.
13. ДАХО. – Ф. Р-2597. – Оп. 1. – Спр. 8. Переписка с областным отделом народного образования, государственным банком и другими учреждениями по финансовым вопросам; отчеты о поступлении подоходного налога по техникуму, смета расходов на 1935 г., списки преподавателей техникума, протокол допроса по делу о растрате государственных денег студентом Бялковским Ф.К. – 1934-1935. – 59 арк.
14. ДАХО. – Ф. Р-2597. – Оп. 1. – Спр. 18. Приказы по техникуму. – 1935. – 18 арк.
15. ДАХО. – Ф. Р-2597. – Оп. 1. – Спр. 5. Положение, приказ и указания Народного Комиссариата просвещения УССР о введении преподавания военной подготовки в учебных заведениях; список и характеристики преподавателей и административно-технического персонала техникума. – 1934. – 29 арк.

The functioning of the Polish Pedagogical Colleges in Kiev and in Proskurov that were operating at Kiev Polish Pedagogical Institute to the middle of 30-ies XX century is considered in this article based on archive sources.

Key words: education, the Polish minority, Polish Kiev Pedagogical College, Proskurov Polish Pedagogical College, repressions, secondary education.

Отримано: 3.10.2011

УДК 021-051(477.43):314.151.3-054.72

В. С. Прокопчук

І. І. ОГІЄНКО, С. О. СІРОПОЛКО, Л. У. БИКОВСЬКИЙ: ЛЮБОВ ДО КНИГИ – КРИЗЬ УСЕ ЖИТТЯ

У статті досліджується бібліотечно-бібліографічна діяльність в еміграції І.І. Огієнка, С.О. Сірополка, Л.У. Биковського – творців фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету.

Ключові слова: бібліотека, книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія, бібліологія, еміграція.

Про діяльність І.І. Огієнка, С.О. Сірополка, Л.У. Биковського – кожного зокрема – у царині бібліотекознавства, бібліографії й бібліотечної справи в Україні та за її межами писали С. Наріжний, О. Заремба, О. Завальнюк, Т. Ківшар, М. Тимошик, В. Ляхоцький та інші дослідники [17; 12; 10; 11; 24; 16]. У цій статті робиться спроба простежити їх бібліотечну й бібліографічну діяльність і внесок кожного в популяризацію й поширення української книги в західному світі, зв'язки і взаємодію.

Їх об'єднала любов до рідної України, усвідомлення важливої ролі книги й освіти в боротьбі за волю і незалежність України, а